

The Process of Promoting Public Participation for Sustainable Development in a City: The Case Study of Songkhla Healthy Cities Project, Songkhla Municipality, Songkhla Province, Thailand

Jutarat Boonyanuwat¹, Jawanit Kittitornkool² and Somyos Thungwa³

¹M.Sc.(Environmental Management), Teacher, Mahavajiravudh Changwat Songkhla School

²Ph.D.(Development Studies), Lecturer, Faculty of Environmental Management,

³Ph.D.(Agricultural Economics), Associate Professor, Faculty of Natural Resources, Prince of Songkla University

Abstract

This article is to present the process of promoting public participation in the Songkhla Healthy Cities Project of Songkhla Municipality, as well as the primary outcomes of the project. Both qualitative and quantitative research methods were employed to identify factors and conditions contributing to and obstructing the process. Three specific areas with different characteristics were selected for the qualitative research approach, which includes participant observation and interview. The promoting process comprised three main stages: (1) forums for developing a common understanding among community leaders and members, (2) project implementation, and (3) project evaluation. Factors related to the community participation include socio-economic characteristics of urban dwellers, bureaucratic administration and mechanisms of the project, and backgrounds and social conditions of the community leaders and their communities. A step-wise regression method was used to analyze data derived from questionnaires of 206 households in the project area. Factors contributing to the low level of community participation are: the roles of community leaders and committees, the reception of information concerning the project, the motivation of project participation, and the duration of residency ($R^2 = 0.701$). However, as the project did not take the community capital into account, the project achievement was limited.

Keywords: healthy cities, public participation, Songkhla Healthy Cities Project, Songkhla Municipality, urban management

กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

จุฑารัตน์ บุญญานวัตร¹, เยาวนิช กิตติธรกุล² และ สมยศ ทุ่งหว่า³

¹วท.ม.(การจัดการสิ่งแวดล้อม), อาจารย์

โรงเรียนมหาวิทยาลัยราชภัฏ จังหวัดสงขลา

²Ph.D.(Development Studies), อาจารย์

คณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม

³Ph.D.(Agricultural Economics), รองศาสตราจารย์

ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอผลการวิจัยซึ่งมุ่งศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ผลเบื้องต้น บัณฑิตและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ เริ่มต้นด้วยการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์ในพื้นที่จำนวน 3 ชุม การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการมี 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างสมาชิกชุมชนและผู้นำ (2) การดำเนินงาน และ (3) การติดตามประเมินผล ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของคนเมือง การบริหารจัดการ กลไกของภาครัฐ รวมทั้งเงื่อนไขของชุมชนและองค์กรที่เกี่ยวข้อง ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอน (Stepwise method) จากข้อมูลแบบสอบถามจาก 206 ครั้งเรือน พบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ บทบาทของผู้นำและคณะกรรมการชอย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แรงจูงใจในการมีส่วนร่วม และระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชน ส่วนข้อจำกัดในกระบวนการนี้คือไม่ได้มีการค้นหาทุนของชุมชน

คำสำคัญ: การจัดการเมือง, การมีส่วนร่วมของประชาชน, โครงการสงขลาเมืองน่าอยู่, เทศบาลนครสงขลา, เมืองน่าอยู่

บทนำ

กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจและการเมือง ส่งผลให้การขยายตัวของเมืองเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำให้ปริมาณของเมืองใหญ่ทั่วโลกเพิ่มสูงขึ้น เกิดการกระจายตัวของอุตสาหกรรมไปสู่เมืองต่าง ๆ และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมภายในเมือง ประเทศไทยก็ประสบภาวะ

ดังกล่าวด้วยเช่นกัน จากรายงานการขยายตัวของเมืองโดยองค์การสหประชาชาติใน พ.ศ.2536 บ่งชี้ว่า ประชากรเมืองจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 45.2 ใน พ.ศ.2533 เป็นร้อยละ 62 ของประชากรในโลกทั้งหมดใน พ.ศ. 2563 และใน พ.ศ. 2543 ชาวยุโรปร้อยละ 75 และประชากรโลกส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมือง

ใหญ่ของประเทศที่กำลังพัฒนา (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2541, 97)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา กระแสโลกได้หันเหจากแนวคิดที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจมาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable development) ซึ่งคำนึงถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมและความสมดุลของระบบนิเวศ (ปริชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2536,19) ขณะเดียวกันก็มีการเรียกร้องให้สนใจความเป็นท้องถิ่น (Localization) ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และการให้อำนาจแก่ประชาชน (People empowerment) หรือการสร้างประชาสังคม (Civil society) ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาได้ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเมือง ดังเช่นแนวทาง "Livable Cities" ของธนาคารโลก "Sustainable Cities" ภายใต้แผนปฏิบัติการ 21 (Agenda 21) ของสหประชาชาติ รวมทั้ง "Healthy Cities" ขององค์การอนามัยโลก (เทศบาลนครสงขลา, 2544, 2) องค์การอนามัยโลกได้ริเริ่มโครงการ Healthy Cities มาตั้งแต่ พ.ศ. 2528 โดยเน้นให้เป็นภารกิจของการปกครองส่วนท้องถิ่น จนถึง พ.ศ. 2539 มีเมืองต่าง ๆ ทั่วโลกประมาณ 1,000 เมืองเข้าร่วมโครงการนี้ จนที่ประชุม "Habitat 2" ขององค์การสหประชาชาติยอมรับให้เป็นโครงการดีเด่นด้านการบริหารเมือง ต่อมาองค์การอนามัยโลกได้กำหนด "Healthy Cities for Better Life" เป็นคำขวัญประจำปี 2540 (เทศบาลนครสงขลา, 2544, 9) สำหรับประเทศไทยนั้น กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข โดยการสนับสนุนขององค์การอนามัยโลก ได้ริเริ่มโครงการเมืองน่าอยู่ เมื่อ พ.ศ. 2538 (สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค 12, 2544, 2)

นอกจากนั้น รัฐบาลไทยได้เล็งเห็นความสำคัญของเมืองน่าอยู่ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2542 เห็นชอบในหลักการของการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืนโดยกำหนดให้การพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่เป็นวาระแห่งชาติ และในวันที่ 25 เมษายน 2543 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามมติคณะกรรมการพัฒนาเมืองแห่งชาติ กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่อย่างยั่งยืน (สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม, 2543, 95) คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้เสนอกลยุทธ์ "เมืองน่าอยู่ ด้วยพลังท้องถิ่น" เข้าสู่

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (เทศบาลนครสงขลา, 2544, 9) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง และได้พิจารณาและให้ความสำคัญเป็นฐานหลักประการหนึ่งในการจัดทำร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 เนื่องจากต้องการให้มีการสานต่อกระบวนการพัฒนาที่ได้ริเริ่มมาตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 และเพื่อให้สอดคล้องกับการพัฒนาตามแนวทางของ "รัฐธรรมนูญ" อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ได้รับจากการกระจายอำนาจ (พนัส ทัศนียานนท์, 2543, 9)

สงขลาเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการศึกษาแห่งหนึ่งของภาคใต้ ทำให้มีการขยายตัวของเมืองอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของประชากรซึ่งมีจำนวน 1,210,921 คนเมื่อ พ.ศ. 2543 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2544, 5) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเทศบาล เทศบาลนครสงขลา มีจำนวนประชากรถึง 92,102 คนในปี 2543 (กองวิชาการและแผนงานเทศบาลนครสงขลา, 2544, 12) นับตั้งแต่เริ่มต้นการพัฒนาตามแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ตลอดระยะเวลา 40 ปีที่ผ่านมา มีการพัฒนาเมืองในทุกด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษา อุตสาหกรรม การค้า และการท่องเที่ยว ทำให้จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนเกิดการขยายพื้นที่เมืองและชุมชนใหม่ขึ้นหลายพื้นที่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เทศบาลนครสงขลาได้ตอบรับกระแสแนวคิดการพัฒนาเมือง โดยคำนึงถึงเอกลักษณ์และบริบทของท้องถิ่นสงขลา ตามวิสัยทัศน์ของเทศบาลนครสงขลาซึ่งประกาศให้เป็น "เมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว" ตามยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเขตพื้นที่ของเทศบาลนครสงขลา พ.ศ. 2544 ทางเทศบาลได้ดำเนินงานตามแนวทาง "สู่เมืองน่าอยู่ด้วยพลังท้องถิ่น" ตามคำขวัญ "ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมสร้างสรรค์ สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง" (เทศบาลนครสงขลา, 2543, 6) โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยเลือกชุมชนวิฑูรย์เป็นพื้นที่นำร่องในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา

โครงการสงขลาเมืองน่าอยู่เป็นโครงการที่เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบนโยบายสำคัญของรัฐบาล และถือเป็น

นโยบายหลักของเทศบาลนครสงขลา ตามกรอบวิสัยทัศน์แผนพัฒนาเทศบาลนครสงขลาที่ว่าสงขลาเป็น "เมืองน่าอยู่ เมืองหลักและเมืองศูนย์กลางของภาคใต้ตอนล่าง" ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาเมืองน่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลาส่งผลในทางปฏิบัติมากขึ้น จึงได้มีการจัดทำโครงการวิชราน่าอยู่เป็นโครงการนำร่องตามนโยบายดังกล่าว ซึ่งพื้นที่ในเขตวิชราประกอบด้วยซอยต่าง ๆ จำนวน 20 ซอย โดยโครงการดังกล่าวมุ่งเน้นการพัฒนาคน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนแต่ละซอยในการแก้ปัญหาต่าง ๆ การปรับปรุงพัฒนาจัดสภาพที่อยู่อาศัย และการปรับปรุงภูมิทัศน์ เพื่อสร้างความเป็นระเบียบ ความเอื้ออาทร ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และการร่วมแรงร่วมใจกันของสมาชิก เพื่อให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่น่าอาศัย และเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่น ๆ (เทศบาลนครสงขลา, 2544, 3-6)

ทั้งนี้ การดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการสำคัญที่จะเอื้อต่อการพัฒนาเมืองให้น่าอยู่ บทบาทของประชาชนนับเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมให้โครงการสงขลาเมืองน่าอยู่บรรลุวัตถุประสงค์ได้ เทศบาลนครสงขลาจึงให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยเน้นการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม โครงการดังกล่าวจึงนับเป็นกรณีที่ควรมีการศึกษาวิเคราะห์แนวทางในการดำเนินโครงการ เงื่อนไขและปัจจัยในการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเนื่องจากที่ผ่านมาพบว่า ยังไม่มีการศึกษาวิจัยในประเด็นการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ในประเทศไทย ทั้งที่เป็นหัวข้อวิจัยที่มีนัยสำคัญต่อการพัฒนาสังคมไทยในระยะยาว งานวิจัยนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาประเด็นแนวทางการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ในพื้นที่นำร่องของโครงการคือ ชุมชนวิชรา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนของเทศบาลนครสงขลา ในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา

2. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา

3. เพื่อศึกษาผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่

พื้นที่ศึกษา

ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้คือ พื้นที่ในการศึกษาคือ ชุมชนวิชรา ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลนครสงขลา มีถนนทะเลหลวงเป็นถนนสายหลัก และซอยต่าง ๆ จำนวน 20 ซอย ทิศตะวันออกจรดฐานทัพเรือ ทิศตะวันตกจรดถนนเพชรมวงคล-ชัยมวงคล ทิศใต้จรดถนนนอกสวนทิศเหนือจรดถนนเพชรมวงคล โดยเทศบาลนครสงขลา กำหนดให้เป็นชุมชนนำร่องของโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปริมาณ โดยมีกรอบแนวคิดในการศึกษาการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ทั้งนี้การศึกษาแนวทางการดำเนินโครงการเมืองน่าอยู่โดยการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการศึกษาขั้นตอน วิธีการและกระบวนการ ที่ทางเทศบาลนำมาใช้ในการดำเนินการเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในพื้นที่ภายใต้เงื่อนไขและปัจจัยในการมีส่วนร่วมของประชาชนใน 4 ด้าน คือปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม การบริหารจัดการ กลไกภาครัฐ เงื่อนไข ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาถึงผลเบื้องต้นที่เกิดจากการสร้างกระบวนการการมีส่วนร่วม ดังแสดงในภาพ 1

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

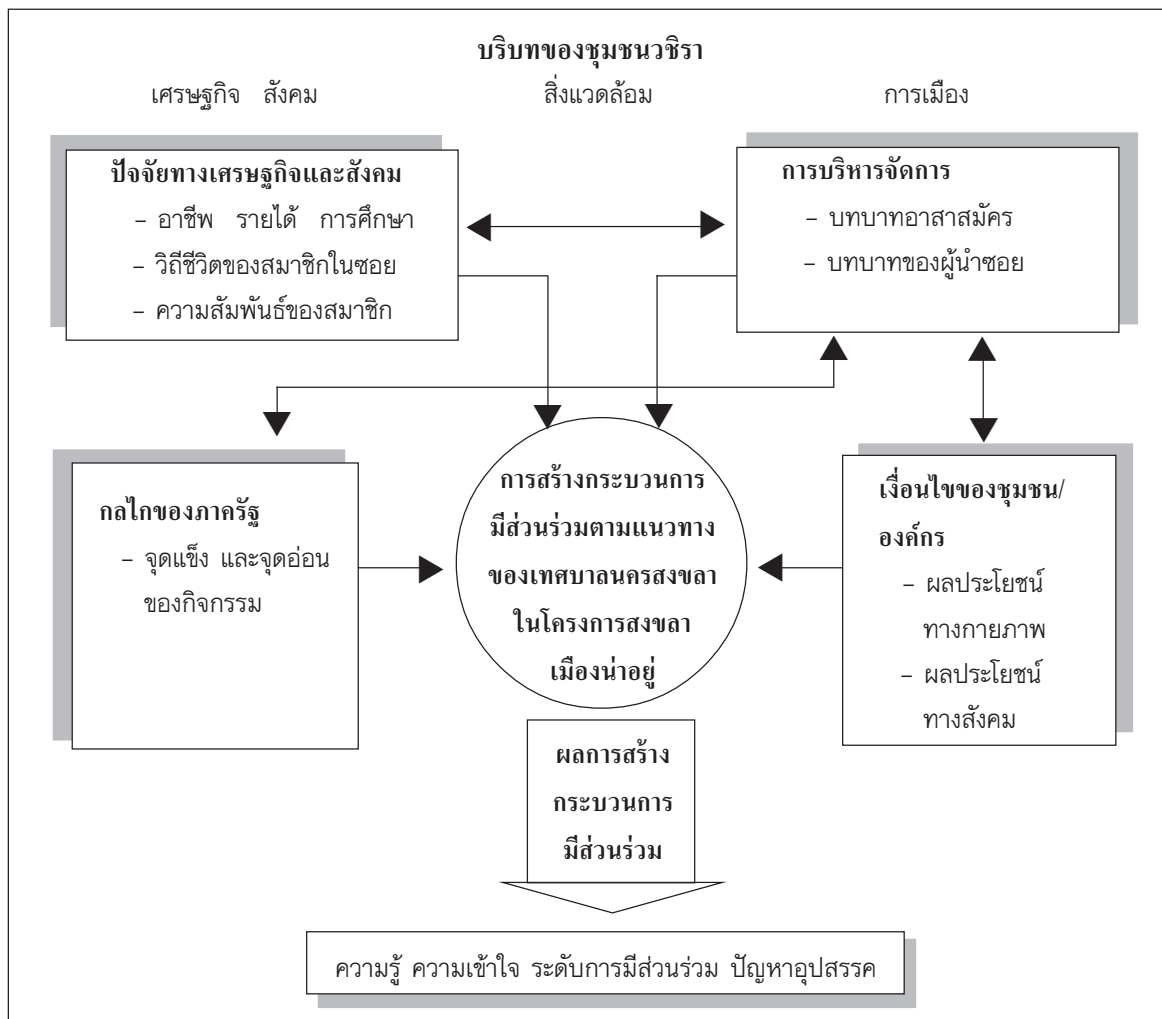
ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ อาสาสมัครประจำซอยของโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ คณะกรรมการประจำซอย ผู้รู้ (Key informants) และหัวหน้าครัวเรือน ในการศึกษาเชิงคุณภาพ เลือกซอยที่ทำการศึกษาโดยการเลือกแบบเจาะจงจำนวน 3 ซอย กล่าวคือเป็นซอยที่มีจำนวนครัวเรือนใกล้เคียงกัน มีความหลากหลายของอาชีพ และลักษณะความสัมพันธ์

ของสมาชิกภายในซอย การเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก อาสาสมัครประจำซอย ซอยละ 4 คน รวม 12 คน คณะ กรรมการซอย ซอยละ 4 คน รวม 12 คน และผู้รู้ซอยละ 2 คน รวม 6 คน รวมทั้งสิ้น 30 คน ส่วนการวิจัยเชิง ปริมาณ กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่ม แบบหลายขั้นตอน และการสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling) จาก ครั้วเรือนในชุมชนจำนวน 20 ซอย จำนวน 2,060 ครั้ว เรือน โดยใช้เกณฑ์การสุ่ม ถ้าจำนวนประชากร 1,000 คน ขึ้นไป สุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 10 (สุภางค์ จันทวนิช, 2540, 67) ด้วยการจับฉลากแบบไม่ใส่คืนจากครั้ว เรือนทุกซอยในชุมชนด้วยอัตราร้อยละ 10 จากทุกซอย ได้กลุ่มตัวอย่างรวมจากทุกซอยจำนวน 206 ครั้วเรือน

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสอบถาม ตลอดจนการเข้าร่วมรับฟังการดำเนินโครงการจาก เทศบาล ในการวิจัยเริ่มต้นด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพใน ชั้นแรก แล้วจึงใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณในชั้นต่อมา โดย มีลำดับขั้นในการศึกษา ดังนี้

การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) ในการศึกษากิจกรรม และขั้นตอนในการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนของ โครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ในซอยที่เลือกศึกษา และ การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured interview)

ภาพ 1 แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิดการวิจัยการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเมืองน่าอยู่

ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยการสัมภาษณ์อาสาสมัครประจำซอย คณะกรรมการประจำซอย หัวหน้าครัวเรือน และผู้รู้

การวิจัยเชิงปริมาณ มีการใช้แบบสอบถามศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน และผลเบื้องต้นที่เกิดจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้จากข้อมูลจากการวิจัยเชิงคุณภาพ และผลการศึกษาเอกสาร งานวิจัยต่าง ๆ โดยประมวลแนวคิดเกี่ยวกับตัวแปรที่คาดว่าจะมีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ทำการทดสอบความตรงของเนื้อหา ความสอดคล้องของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิ แล้วนำไปทดสอบความเชื่อมั่น โดยนำไปทดสอบกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำมาทดสอบสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient)

ในการเก็บข้อมูลตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม การศึกษานี้ได้ทำตัวแปรให้มีการวัดระดับช่วงได้แก่ อายุ ระยะเวลาการอยู่อาศัย การได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในเรื่องเมืองน่าอยู่ บทบาทของคณะกรรมการซอย แรงจูงใจ และตัวแปรหุ่น ได้แก่ ระดับการศึกษา รายได้ ภูมิฐานะ ส่วนตัวแปรตามวัดเป็นระดับช่วงคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

วิสัยทัศน์ (vision) หมายถึง ศักยภาพในการหยั่งรู้สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยข้อมูล ข้อเท็จจริงหรือความรู้และพลังแห่งจินตนาการ เป็นการสร้างภาพในอนาคตเพื่อกำหนดทิศทางการทำงาน

อาสาสมัครวชิรนาอยู่ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่ปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อสร้างความเข้าใจ ดำเนินการสรรหาผู้นำตามธรรมชาติ ประสานการดำเนินงานในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ระหว่างประชาชนกับเทศบาล

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ภาครัฐคือเทศบาลส่งเสริม สนับสนุน รวมทั้งสร้างโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมแก้ปัญหาในชุมชน ในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยใช้กิจกรรมการรวมกลุ่มรูปแบบต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาและพัฒนาให้เป็นเมืองน่าอยู่

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง องค์ประกอบและกิจกรรมที่จัดขึ้นในโครงการที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน

ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ระดับที่ทางเทศบาลนครสงขลาได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนว่ามีมากหรือน้อยเพียงใดใน 5 ระดับ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (อรพินท์ สุทธิพันธ์, 2533, 13-14)

ผลของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นในการดำเนินโครงการ ได้แก่ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเมืองให้น่าอยู่โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

ครัวเรือน หมายถึง บุคคลเดียวหรือหลายคนซึ่งอาศัยอยู่ในบ้านหรือที่อยู่อาศัยเดียวกัน

แรงจูงใจ หมายถึง การมองเห็นว่าจะได้ประโยชน์จากสิ่งตอบแทนที่ตนทำไป

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ได้แบ่งเนื้อหาในการนำเสนอ ออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ 1) กิจกรรมและกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ 2) ปัจจัยและเงื่อนไขในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ 3) ผลเบื้องต้นที่เกิดจากกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 กิจกรรมและขั้นตอนการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งได้ดำเนินการในพื้นที่นำร่องของโครงการ คือชุมชนวชิรนาอยู่ ประกอบด้วย 1) การเตรียมความพร้อมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน ได้แก่ การประชุมชี้แจงโครงการให้บุคลากร

ภายในองค์กรได้ทราบการกำหนดผู้รับผิดชอบ แนวทาง การดำเนินการคัดเลือกอาสาสมัคร และการ ประชาสัมพันธ์โครงการสู่ชุมชน 2) ขั้นตอนการดำเนินงาน โดยการให้อาสาสมัครประจำซอยลงพื้นที่สรรหาผู้นำ ตามธรรมชาติและคณะกรรมการประจำซอย ซึ่งแต่ละซอย มีจำนวนไม่จำกัดขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละซอย หลังจากนั้นจึงได้จัดสัมมนาคณะกรรมการประจำซอย ซอยใดมีความพร้อมสามารถดำเนินการทำกิจกรรม โดยเทศบาลเป็นฝ่ายสนับสนุน และ 3) การประเมินผล การดำเนินโครงการโดยการประเมินโดยเทศบาลและการ ประเมินจากการประชุมสมาชิกภายในซอย ซึ่ง สามารถสรุปได้ 8 กิจกรรม ดังนี้ 1) การเตรียมการ ได้แก่ การจัดประชุมชี้แจงโครงการภายในองค์กร การ กำหนดผู้รับผิดชอบโครงการ แผนการดำเนินงาน และ เกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัคร 2) การคัดเลือกอาสาสมัคร 3) การคัดเลือกอาสาสมัครประจำซอย 4) การ ประชาสัมพันธ์ 5) การสรรหาผู้นำซอย 6) การจัดประชุม สัมมนาคณะกรรมการประจำซอย 7) การพัฒนาซอย 8) การจัดเขตพื้นที่ในการพัฒนา

จากการศึกษาแนวทางการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า แม้ทางเทศบาลพยายามเปิดโอกาสให้ ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำเมืองให้น่าอยู่ แต่ กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ครอบคลุมถึงสมาชิกในซอยเพียงจำนวนน้อย จึงทำให้ สมาชิกในซอยต่าง ๆ มีส่วนร่วมน้อย ทั้งนี้ยังไม่มียุทธศาสตร์ ส่วนใดชี้ให้เห็นว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของซอยได้เกิดการ เรียนรู้ และยังไม่มีการเรียนรู้ที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ กล่าวคือกิจกรรมที่เสริมสร้างการเรียนรู้มักจัดให้กับกลุ่ม ผู้นำซอย ไม่ว่าจะเป็นการจัดสัมมนาผู้นำซอยและคณะกรรมการ หรือการนำไปประชุมสัมมนานอกพื้นที่ ไม่ได้ ทำให้เกิดแผนงานหรือโครงการในระดับชุมชนหรือใน ระดับซอยจะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่กล่าวข้างต้นไม่ได้เชื่อมโยง ให้กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการซอยนำมาสานต่อในด้าน การคิด การประชาสัมพันธ์หรือการปฏิบัติการใด ๆ ให้ แก่ สมาชิกในซอย กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในซอยจึงไม่มียุทธศาสตร์ที่เกิดจากการคิดริเริ่มของคนในซอยเอง ทว่าเป็น กิจกรรมที่เทศบาลคิดขึ้น แล้วเชิญชวนให้ประชาชนเข้า มาร่วมกิจกรรมด้วย เช่น การจัดเขตพื้นที่ในการพัฒนา ซอย ประชาชนบางกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยหรือไม่มีความ

พร้อมจึงไม่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากิจกรรม ที่จัดขึ้นนี้เป็นเพียงการสร้างการรับรู้เท่านั้น แต่ไม่ได้ เสริมสร้างการเรียนรู้ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของคนหรือการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน จึงถือได้ว่ากลุ่ม ประชาชนส่วนใหญ่ภายในซอยหรือในชุมชนยังไม่เกิด การเรียนรู้ ยกเว้นบางซอยที่ประสบผลสำเร็จในการ ดำเนินการด้วยตนเอง เช่น วชิราซอย 1 และ วชิราซอย 20 ซึ่งเป็นซอยที่มีความพร้อม เนื่องจากแต่เดิมสมาชิก ได้มีกิจกรรมร่วมกันมาแล้ว ก่อนที่จะมีการดำเนิน โครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ รวมทั้งกลุ่มอาสาสมัคร ผู้นำ และคณะกรรมการซอยมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำ และ มีการประชุมอย่างต่อเนื่อง มีการบริหารจัดการและการ แบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน จึงทำให้มีการขับเคลื่อน กระบวนการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ภายในซอย

นอกจากนั้น ในกระบวนการดำเนินงานยังไม่มีการ ศึกษาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ทุนของชุมชน ซึ่งผลจากการวิจัยอื่น ๆ พบว่าเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ การพัฒนาชุมชนบรรลุผลได้ ดังเช่น การวิจัยเชิงปฏิบัติการใน โครงการสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสถาบันชุมชนท้องถิ่น พัฒนาโดยยุทธดณัย ศรีดาหล้า (2542, 1-2) ซึ่งได้ศึกษา ชุมชนและเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทชีวิตของคนในชุมชน ในอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และอำเภอ พรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก และงานวิจัยนี้สอดคล้อง กับการศึกษาของพนัส พงศ์สุนันท์ (2545, 28-29) ใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน เพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี กระบวน การที่จัดขึ้นนี้ทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเข้าใจปัญหา และทุนของชุมชน มีการร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาและ แนวทางแก้ไข ร่วมกันตัดสินใจในทุกขั้นตอน จนเกิดเป็น แผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ เกิด การตั้งสภาชุมชนและคณะกรรมการบริหารชุมชนที่สามารถ ขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองน่าอยู่โดยชุมชน ดังนั้น ใน การดำเนินการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมนั้น จึง ควรมีการศึกษาทุนของชุมชนควบคู่ไปกับการศึกษาชุมชน เพื่อสร้างความเข้าใจชุมชน และนำความรู้ ความเข้าใจ ดังกล่าวมาใช้ในการวางแผนและเลือกกระบวนการสร้าง การมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

จากการศึกษายังค้นพบประเด็นที่น่าสนใจอีก ประการหนึ่งคือ ทักษะติดต่อผู้นำท้องถิ่น ประเด็นนี้มี

ความสอดคล้องกันทั้งในการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ กล่าวคือ ในมุมมองหรือภาพลักษณ์ในสายตาประชาชนนั้น ผู้บริหารเมืองในภาพของนักการเมืองท้องถิ่นคือ นายกเทศมนตรีและคณะเทศมนตรี ดังปรากฏว่าสมาชิกชุมชนส่วนใหญ่ให้การยอมรับนับถือ และมีความศรัทธาต่อนายกเทศมนตรี เนื่องจากในช่วงระยะเวลาการทำงาน หลังจากที่ได้รับภารกิจไว้วางใจจากประชาชนให้เข้ามาทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเมืองนั้น นายกเทศมนตรีได้สร้างผลงานให้ประชาชนในเขตเทศบาลและคนทั่วไปได้ประจักษ์ถึงความสามารถในการเป็นผู้นำความมีชีวิตชีวา การจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วทันการณ์ และมีผลงานต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปรับปรุงภูมิทัศน์ของเมือง เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการทำเมืองสงขลาให้เป็นเมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว

ส่วนที่ 2 ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนจากค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของตัวแปร (Beta) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ได้แก่ บทบาทของผู้นำชอยและคณะกรรมการชอย แรงจูงใจ

ในการมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนตามลำดับ ผลการวิเคราะห์ พบว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายการผันแปรของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ได้ร้อยละ 70.1 ($R^2 = 0.701$) ดังแสดงในตาราง 1

นอกจากนี้ ยังพบว่าผลการวิจัยเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณมีความสอดคล้องกัน ผู้วิจัยจึงขอเสนอปัจจัยที่มีอิทธิพลในด้านต่าง ๆ จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงคุณภาพดังนี้

1. ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งประกอบด้วย อาชีพ รายได้ การศึกษา วิถีชีวิตของสมาชิกในชอยที่ทำการศึกษารวมแล้วมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่อครอบครัวในระดับปานกลาง โดยเฉลี่ย 17,553 บาท/ครัวเรือน/เดือน โดยครัวเรือนในชอย 4 มีรายได้เฉลี่ย 14,040 บาท/ครัวเรือน/เดือน และชอย 20 มีรายได้เฉลี่ย 15,630 บาท/ครัวเรือน/เดือน มีการศึกษาส่วนใหญ่ในระดับปริญญาตรีและมีอาชีพรับราชการ ส่วนชอย 1 และ ชอย 20 เป็นชอยที่เคยมีการรวมกลุ่มของคนในชอยเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันมาก่อน จึงมีความสัมพันธ์ของคนในชอยอยู่แล้วเป็นเบื้องต้น ประกอบกับกลุ่มอาสาสมัครสามารถประสานกับกลุ่มผู้นำและคณะกรรมการชอยได้อย่าง

ตาราง 1 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุแบบขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่

ตัวพยากรณ์	b	Beta	t	p-value
บทบาทของผู้นำชอยและคณะกรรมการชอย	1.959	0.622	10.195	0.000
การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร	0.910	0.155	3.288	0.001
แรงจูงใจ	0.637	0.161	2.965	0.003
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน	0.179	0.079	2.021	0.045
Constant =	-28.606			
$R^2 =$	0.701			

ค่า R^2 หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจ (Coefficient of determination) เป็นค่าที่ใช้อธิบายหรือสามารถใช้ในการอธิบายพยากรณ์ตัวแปรตามที่เกิดจากตัวแปรอิสระ ถ้ามีค่าสูง แสดงว่าสมการการถดถอยสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงตัวแปรตามได้ดี และสามารถบอกเป็นค่าร้อยละได้

ค่า b หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรอิสระแต่ละตัวพร้อมค่าคงที่

ค่า Beta หมายถึง ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานของตัวแปรอิสระแต่ละตัว

ค่า Constant หมายถึง ค่าคงที่บอกระดับของตัวแปรตาม เมื่อตัวแปรอิสระไม่ได้เกี่ยวข้องกับ (ตัวแปรอิสระทุกตัวมีค่าเท่ากับ 0)

ต่อเนื่อง นอกจากนั้นยังให้การสนับสนุนนายกเทศมนตรี อยู่แล้ว เมื่อมีโครงการลงไปในพื้นที่ชุมชนจึงทำให้ สมาชิกชุมชนให้ความสนใจและยอมรับโครงการ จึงส่งผล ให้เป็นขอยที่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินโครงการ ส่วนขอย 4 นั้นสมาชิกในขอยแบ่งเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มคนที่มีฐานะค่อนข้างดี และกลุ่มผู้มีรายได้น้อย ซึ่ง มักมีความขัดแย้งกันทางความคิด โดยที่สมาชิกในขอย ยังคิดว่าการทำเมืองให้น่าอยู่เป็นหน้าที่ของเทศบาล อีกทั้งสมาชิกในขอยไม่เคยมีกิจกรรมร่วมกันมาก่อน ประกอบกับผู้นำขอยและคณะกรรมการขอย เป็นกลุ่ม ผู้สูงอายุ ซึ่งอาจทำให้ไม่เข้าใจเรื่องการมีส่วนร่วม และ มักคิดเสมอว่าเรื่องนี้ทำไม่ได้ ด้วยเหตุนี้การขับเคลื่อน การมีส่วนร่วมภายในขอยจึงอยู่ในระดับต่ำ

2. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ เป็นการศึกษา บทบาทของอาสาสมัครชีวิตาน่าอยู่และบทบาทของผู้นำ ขอยและคณะกรรมการขอย จากการวิเคราะห์ผลการ ศึกษาเชิงปริมาณยังพบว่า บทบาทของผู้นำเป็นปัจจัยที่มี อิทธิพลสูงสุด หากผู้นำขอยและคณะกรรมการขอยมี บทบาทมากก็จะทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการใน ระดับสูง ซึ่งข้อค้นพบนี้สอดคล้องกันทั้งการวิจัยเชิง ปริมาณและเชิงคุณภาพ กล่าวคือ ผู้นำและคณะกรรมการ ขอย 1 และขอย 20 ที่มีความเสียสละ มีความตั้งใจใน การทำงาน รวมทั้งมีวิสัยทัศน์ วิธีปฏิบัติ และกลยุทธ์ในการ ชักชวนสมาชิกให้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม อย่างต่อเนื่อง จึงทำให้สมาชิกให้การยอมรับและส่งผล ให้ให้ขอย 1 และขอย 20 เป็นขอยที่มีความก้าวหน้า ในการขับเคลื่อนกระบวนการของโครงการ ส่วนผู้นำขอย 4 ซึ่งไม่ได้แสดงบทบาทเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดกลยุทธ์ และไม่มีความชัดเจนในการทำงานด้านกระบวนการ จึง มีผลให้สมาชิกในขอยไม่มีส่วนร่วมในโครงการเท่าที่ควร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของพนัส พฤษสุนันท์ (2545) ซึ่งพบว่า ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุน การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนในการจัดทำแผนแม่บท ชุมชน พึ่งตนเองเพื่อพัฒนาชุมชนน่าอยู่ จังหวัดราชบุรี ก็คือ แกนนำชุมชนที่เป็นนักพัฒนาและที่วิทยากรนั่นเอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ บทบาทของผู้นำและคณะกรรมการ ขอยเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการดำเนินโครงการสงขลา เมืองน่าอยู่

3. ปัจจัยด้านกลไกของภาครัฐ กลไกที่ทาง เทศบาลนครสงขลานำมาใช้ในการดำเนินโครงการเพื่อ เป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนใน โครงการ ได้แก่

(1) การสร้างกระแสท้องถิ่นในเรื่องเมืองน่าอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกระแสการพัฒนาเมืองสงขลาให้เป็น เมืองสงขลา เมืองน่าอยู่ เมืองน่าเที่ยว โดยเน้นกระแส ความสนใจในด้านคุณภาพชีวิต การอยู่ร่วมกันในชุมชน และสังคมอย่างมีความสุข การสร้างสิ่งแวดล้อมของเมือง ตลอดจนสร้างจิตสำนึกรักษ์ท้องถิ่น รวมทั้งสร้างสำนึก ความเป็นเจ้าของของประชาชนในเมือง เพื่อให้เกิดความ พยายามในการร่วมกันแก้ปัญหา ร่วมพัฒนาท้องถิ่นอย่าง สอดคล้องกับสภาพของพื้นที่และตรงตามความต้องการ ของประชาชน โดยผ่านสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ของเมือง เช่น สถานีวิทยุประจำท้องถิ่น การประชุมหน่วยงาน ราชการ งานประจำปี งานประเพณีต่าง ๆ รวมทั้งป้าย ประกาศในเขตเทศบาลนครสงขลา

(2) การใช้ระบบการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ โดยการ ใช้สื่อทั้งในส่วนของเทศบาล สถาบันที่เกี่ยวข้อง ในท้องถิ่น และสื่อภาคประชาชน เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เกี่ยวกับโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในพื้นที่นำร่องของโครงการคือ ชุมชนวชิรา และจากการ วิจัยเชิงปริมาณพบว่า ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารเป็น ปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมเช่นเดียวกับผล การวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งพบว่า ผู้ที่รับรู้ข้อมูล ข่าวสารมาก มีส่วนร่วมในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่มากกว่าผู้ที่มีการ รับรู้ข้อมูลข่าวสารน้อย ผลการศึกษานี้คล้ายคลึงกับผล การศึกษาของสุดิธา สุวรรณะ (2545) ซึ่งพบว่า จำนวน ครั้งในการรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการคัดแยกมูลฝอยใน ชุมชนรัตนวิบูลย์ และชุมชนไทยไฮเต็ล ในเขตเทศบาล นครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการมี ส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งผลการศึกษาของสุชาติ บรรจงการ (2544) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนใน การอนุรักษ์แหล่งหญ้าทะเลในชุมชนตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสาร การอนุรักษ์หญ้าทะเลช่วยทำให้ชาวประมงพื้นบ้านมีความ ตระหนัก และเห็นความสำคัญของแหล่งหญ้าทะเลมาก ยิ่งขึ้น จึงมีผลต่อการอนุรักษ์หญ้าทะเลในชุมชน

(3) การสร้างผู้นำและการพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชน การดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ได้ให้ความสำคัญกับผู้นำในซอย เนื่องจากเห็นว่าเป็นคนกลุ่มแรกที่เป็นพลังในการขับเคลื่อนให้โครงการดำเนินไปได้ในแต่ละซอย ดังนั้น จึงมีกระบวนการสร้างผู้นำโดยการจัดกิจกรรมการสร้างความรู้ด้วยการให้ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาความเข้าใจแนวคิดของเมืองน่าอยู่ โดยผ่านอาสาสมัครประจำซอยที่เป็นตัวแทนของเทศบาล มีการสื่อสารประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ การจัดสัมมนา การจัดประชุมติดตามการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกพื้นที่ และ การศึกษาดูงาน

(4) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วม โดยการจัดการจัดประชุม การจัดเวทีการเรียนรู้เพื่อให้สามารถค้นหาประเด็นปัญหาสาธารณะร่วมกัน โดยจุดสนใจร่วมกันที่เกิดขึ้นง่ายที่สุดคือ มิติทางกายภาพ เพราะเป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย ปฏิบัติง่ายและเห็นเป็นรูปธรรมชัดเจนที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มหรือซอย เพื่อให้เห็นตัวอย่างการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของประชาชนในซอยที่มีความพร้อมจากการปฏิบัติจริง โดยพยายามทำจากส่วนเล็กๆ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและแบบอย่างที่ดีในการขยายผลไปยังซอยอื่น ๆ

(5) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การติดตามผลการดำเนินงานแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ การติดตามในระยะเริ่มต้นโครงการเพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน การประชุมสรุปผลหลังจากจัดกิจกรรมตามเขตพื้นที่เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น และการติดตามผลการดำเนินงานภายหลังที่กลุ่มอาสาสมัครได้ถอนตัวออกจากพื้นที่เพื่อติดตามความเคลื่อนไหวในแต่ละซอย

นอกจากนั้น การขับเคลื่อนโครงการตามขั้นตอนการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่นี้ ผู้วิจัยได้ค้นพบจุดแข็งและจุดอ่อนในกระบวนการ ดังนี้

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<p>(1) โครงการนี้เป็นจุดเริ่มต้นของมิติใหม่ในการพัฒนาเมือง ซึ่งถือเป็นความพยายามในการสร้างกระบวนการทางสังคม กล่าวคือได้เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ซึ่งเป็นมิติใหม่ของการทำงานของภาครัฐและการบริหารจัดการ</p> <p>(2) โครงการนี้เป็นการดำเนินงานที่ทำให้ประชาชนมองเห็นปัญหาร่วมหรือปัญหาสาธารณะ ทำให้เกิดความต้องการในการร่วมกันแก้ปัญหาประเด็นเดียวกัน ซึ่งเป็นจุดยึดโยงให้เกิดความร่วมมือกันที่จะดำเนินการเพื่อแก้ปัญหา</p> <p>(3) โครงการนี้เป็นการสร้างผู้นำใหม่ในชุมชน เนื่องจากศิรายังไม่มีการจัดตั้งชุมชน จึงยังไม่มีผู้นำ ดังนั้น การเลือกพื้นที่ศิราเป็นพื้นที่นำร่องในการดำเนินโครงการเมืองน่าอยู่ จึงถือเป็นการเริ่มต้นในการสร้างแกนนำในการพัฒนาโดยการใช้ผู้นำและคณะกรรมการประจำซอย</p> <p>(4) ประชาชนส่วนใหญ่ให้การตอบรับอย่างดีต่อโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ ซึ่งเมื่อมีป้ายชื่อโครงการประชาชนก็ให้ความสนใจแล้ว ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากย่านวชิราเป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ให้การสนับสนุนทาง</p>	<p>(1) ปัญหาของกลุ่มอาสาสมัคร กลุ่มอาสาสมัครมีข้อจำกัดคือกลุ่มอาสาสมัครที่เข้าไปในพื้นที่นั้นเป็นข้าราชการ พนักงานเทศบาลและครูโรงเรียนเอกชน จึงมีข้อจำกัดในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นภาระหน้าที่ซึ่งเป็นงานประจำที่ได้รับมอบหมาย หรือเวลาในการลงพื้นที่ ทำให้การดำเนินงานไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งบุคคลเหล่านี้ขาดความเข้าใจและขาดทักษะในการส่งเสริมหรือการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งไม่มีความเสียสละในการทำงานเท่าที่ควร จึงไม่ได้ทำความเข้าใจชุมชนอย่างแท้จริง ผลก็คือเกิดความไม่ต่อเนื่องในการดำเนินการสร้างการมีส่วนร่วม นอกจากนี้การขาดการประสานงานกันในกลุ่มอาสาสมัครในแต่ละซอย ทำให้ขาดความพร้อมในการดำเนินงาน</p> <p>(2) ปัญหาในด้านวิธีการและกระบวนการ ในการสร้างแรงขับเคลื่อนในภาคประชาชนโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหานั้น จำเป็นต้องอาศัยผู้มีความรู้ความสามารถเชิงวิชาการ เพื่อหาข้อมูลเชิงรุก โดยการวิเคราะห์เชิงลึก จึงจะได้ข้อสรุปของปัญหาโอกาสในการพัฒนาจากการวิเคราะห์และส่งเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด โดยการประมวลผลความคิด</p>

จุดแข็ง (ต่อ)	จุดอ่อน (ต่อ)
<p>การเมืองต่อนายกเทศมนตรีและทีมสงขลาพัฒนามาก่อน เมื่อมีโครงการเข้าไปในพื้นที่ชุมชนจึงให้การตอบรับอย่างรวดเร็ว</p>	<p>อย่างเป็นองค์รวมและหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเลือกกระบวนการที่เหมาะสมที่จะทำให้ประชาชนได้เกิดการเรียนรู้ เพื่อให้ทุกคนสามารถมองเห็นช่องทางในการขับเคลื่อนกระบวนการร่วมกันได้</p> <p>(3) ขาดการประสานงานกับองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการสร้างกระบวนการพัฒนา เช่น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน และพัฒนากร เป็นต้น ซึ่งหากทางเทศบาลได้ประสานการทำงานกับองค์กรดังกล่าว อาจทำให้การขับเคลื่อนโครงการประสบผลสำเร็จมากขึ้น</p> <p>(4) การสื่อสารประชาสัมพันธ์มีน้อยเกินไป ไม่ทั่วถึงและไม่ต่อเนื่อง การขาดการประชาสัมพันธ์เชิงลึก ทำให้ประชาชนไม่เข้าใจวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่แท้จริง</p>

3.1 เงื่อนไขของชุมชนและองค์กรอื่นที่เกี่ยวข้อง

เงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการศึกษาครั้งนี้ พบว่า มีเงื่อนไขที่ชัดเจน 2 ประการ ได้แก่ ความตระหนักถึงปัญหาหรือการได้รับผลกระทบร่วมกัน และการมีผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งผลประโยชน์ทางกายภาพ และผลประโยชน์ทางสังคม ซึ่งได้แก่การรื้อฟื้นคุณค่าของการช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน สามารถพึ่งพาอาศัยกันด้วยวิถีชีวิตแบบไทย ๆ ซึ่งถือว่าการสร้างบรรยากาศทางสังคมให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณซึ่งพบว่า ปัจจัยด้านแรงจูงใจในการมีส่วนร่วม มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในลำดับสูง รองจากบทบาทของผู้นำและคณะกรรมการชอย หากเทศบาลหรือผู้นำสามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนมองเห็นประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนให้มากขึ้น ก็จะส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการมากยิ่งขึ้น หากเทศบาลมีข้อมูลความต้องการของคณาวิชาอย่างเพียงพอ อีกทั้งมีกลวิธีการสร้างแรงจูงใจ ก็จะสามารถชักจูงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น และจากผลการศึกษายังค้นพบว่า แรงจูงใจในการมี

ส่วนร่วมมากที่สุดคือความต้องการให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดี เพื่อสุขภาพที่ดีของสมาชิก และความต้องการให้ชุมชนมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยเพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาของเมือง ทั้งนี้กลุ่มอาสาสมัครและผู้นำชอยและคณะกรรมการชอย สามารถชี้ให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะเป็แรงจูงใจให้ประชาชนให้การยอมรับ และมีความยินดีที่จะมีส่วนร่วมในการทำเมืองน่าอยู่มากขึ้น นอกจากนั้น ผลการศึกษาเชิงคุณภาพในชอย 1 และ ชอย 3 พบว่า สิ่งจูงใจที่ทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชอยในช่วงการดำเนินโครงการก็คือการทำบุญประจำชอย ซึ่งถือเป็นกิจกรรมแรกของชอยที่เริ่มสร้างการมีส่วนร่วมได้ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ถือว่าเป็นสิริมงคลกับสมาชิกทุกคนที่เข้าร่วมโดยมีมติทางศาสนา เป็นเป้าหมายซึ่งทุกคนเห็นพ้องกันว่าทำให้เกิดความสุข ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ประชาชนเข้าร่วมด้วยความเต็มใจ มติทางศาสนาจึงเป็นสิ่งจูงใจในการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนั้น ความต้องการประการหนึ่งที่ทำให้ผู้นำและคณะกรรมการชอยเข้ามามีส่วนร่วมคือ ความภาคภูมิใจในท้องถิ่น เนื่องจากต้องการให้เมืองสงขลาเป็นเมืองที่น่าอยู่ และเป็นที

ประทับใจกับผู้ที่มาเยือน บุคคลเหล่านั้นจึงเห็นว่าการร่วมมือกันของสมาชิกชุมชนมีส่วนสำคัญในการทำเมืองน่าอยู่

จากการศึกษายังพบว่า มีองค์กรอื่นๆ เช่น วิทยาลัยพระบรมราชชนนีสงขลา โรงเรียนวชิราวุธกุล สงขลา ร้านนครสงขลาการแวน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ องค์กรอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องนั้นมีเงื่อนไขที่สำคัญคือ ต้องการสนับสนุนการจัดกิจกรรมในโครงการ เนื่องจากองค์กรต้องการมีส่วนร่วม หรือทำให้องค์กรเป็นหน่วยที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคม และในอีกด้านหนึ่งองค์กรเหล่านี้ก็ได้รับประโยชน์ด้วยเช่นกัน

นอกจากนั้น ยังพบว่าระยะเวลาการอยู่อาศัยในชุมชนเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ที่อยู่อาศัยในชุมชนยาวนาน (มากกว่า 20 ปี) มีส่วนร่วมมากกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในระยะเวลาสั้น ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับการศึกษาของจักรพงษ์ทองเพชร (2539) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการของสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดสตูล พบว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นระยะเวลาที่ยาวนานมีส่วนร่วมตามโครงการของสภาผู้แทนราษฎรมากกว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในช่วงเวลาสั้น ๆ เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเนื่องมาจากผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนยาวนาน มักมีความผูกพันกับท้องถิ่น มีความรักในถิ่นฐานมีรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและต้องการจะอาศัยอยู่ตลอดชีวิต รวมทั้งต้องการสืบทอดให้เป็นที่อยู่อาศัยของสมาชิกรุ่นเยาว์ใน

ครอบครัวด้วย จึงมีความพร้อมในการเข้าร่วมโครงการเมืองน่าอยู่ เพื่อให้ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น ผลจากการศึกษาวิจัยนี้สอดคล้องกับบทวิเคราะห์การปกครองท้องถิ่นไทยในทศวรรษหน้าของ ธเนศวร์ เจริญเมือง (2540, 333) ที่กล่าวว่า ความรู้สึกภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนเอง ความสนใจเรียนรู้ข้อดีข้อด้อยของตนเอง รวมทั้งมีความรู้สึกผูกพันและห่วงใยที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาท้องถิ่นของตนเอง ล้วนมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของแต่ละท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 ผลเบื้องต้นที่เกิดขึ้นจากการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม จากผลการวิจัย ผู้วิจัยได้ค้นพบประเด็นที่น่าสนใจดังนี้

1. ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ โดยใช้แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา (2) การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินงาน (3) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (4) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และ (5) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล โดยใช้เกณฑ์สัมบูรณ์ ของ Best (1970) เป็นหลักนั้น เมื่อพิจารณาโดยรวมทุกด้านแล้ว ปรากฏว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่ในระดับน้อย และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมในด้านอื่น ๆ นั้นอยู่ในระดับน้อย ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนการมีส่วนร่วมของประชาชนรายด้าน

ระดับการมีส่วนร่วม	$\bar{X}$	S.D.	การแปลผล
1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา	1.82	1.32	น้อย
2. การมีส่วนร่วมในการคิดและเสนอแนวทางการดำเนินการ	2.06	1.02	น้อย
3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	2.32	1.13	น้อย
4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	2.51	0.94	ปานกลาง
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล	1.98	0.88	น้อย
รวม	2.13	0.90	น้อย

ในการพิจารณาถึงความน่าอยู่ของเมืองนั้น คนส่วนใหญ่มักมุ่งที่ปัญหาด้านกายภาพเป็นลำดับแรก ปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ ปัญหาเรื่องครุบน้ำ ปัญหาเรื่องความสะอาด จึงเป็นปัญหาที่ได้รับรับการแก้ไขเป็นลำดับต้น ๆ โดยการร่วมมือกันของสมาชิกในชอยเองและเทศบาล เมื่อประชาชนเห็นการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน จึงทำให้ความคิดเห็นของประชาชนในด้านการรับผลประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่น ๆ ยังอยู่ในระดับน้อย เนื่องจากในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่นั้นประชาชนมิได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น การดำเนินโครงการและการกำหนดกิจกรรมในโครงการส่วนใหญ่ถูกกำหนดจากเทศบาลในลักษณะเป็นการสั่งการ (Top down)

อนึ่ง พบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในด้านการดำเนินการนั้น มีบางข้อที่ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับที่สูงกว่าข้ออื่น ๆ คือ การร่วมจัดสภาพบ้านและหน้าบ้านให้มีสภาพดีสม่ำเสมอ เนื่องจากกิจกรรมนี้เป็นภาระหน้าที่ของผู้อยู่อาศัยอยู่แล้วจึงสามารถมีส่วนร่วมได้ง่าย ประกอบกับทางเทศบาลเองริเริ่มให้เกิดความน่าอยู่ของเมืองจากการรณรงค์เรื่อง "หน้าบ้าน น่ามอง" เพราะถือว่าบ้าน เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของสังคมซึ่งมีความสำคัญยิ่งในการทำให้เมืองให้น่าอยู่ บ้านที่น่าอยู่มีความสะอาด ไม่รกรุงรัง มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย รวมทั้งสังคมในบ้านมีความสงบสุขย่อมส่งผลให้ชอยชุมชน และเมืองน่าอยู่ นอกจากนี้การดำเนินโครงการช่วยให้สมาชิกในชอยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ได้รู้จักเพื่อนบ้าน และรู้จักสมาชิกภายในชอยเพิ่มขึ้น และมีน้ำใจช่วยเหลือเพื่อนบ้านใกล้เคียง การดำเนินโครงการจึงมีส่วนดีในแง่ที่ช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ของคนเมืองและวิถีชีวิตแบบไทย ซึ่งสอดคล้องกับความมุ่งหวังอีกประการหนึ่งของการดำเนินโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา

2. ความรู้และความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่ ซึ่งพบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นว่า ผู้ที่อาศัยอยู่ในเมืองต้องเป็นผู้ระบุหรือยอมรับว่าเมืองนั้น ๆ มีความน่าอยู่หรือไม่ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ดัชนีชี้วัดความน่าอยู่ของเมืองคือประชาชนนั่นเอง (ร้อยละ 89.8) ผู้ตอบร้อยละ 86.4 มีความรู้ความเข้าใจว่า การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมเป็นหน้าที่หลักของประชาชน โดยได้รับความร่วมมือหรือ

สนับสนุนจากทางเทศบาลและองค์กรที่เกี่ยวข้องค่อนข้างสูง และกลุ่มผู้ตอบยังมีความเห็นว่าปัญหามลพิษในเขตเมืองเกิดจากผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ อันเนื่องมาจากผู้อยู่อาศัยอยู่ในชุมชนมีระดับการศึกษาในระดับปริญญาตรีมากกว่าระดับอื่น ๆ เป็นชนชั้นกลางที่สามารถรับรู้เรื่องราว และมีความเข้าใจได้รวดเร็ว จึงมีความรู้เกี่ยวกับประเด็นสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับดี

ในส่วนของคุณรู้และความเข้าใจเรื่องเมืองน่าอยู่นั้น กลุ่มตัวอย่างยังขาดความชัดเจนคือขาดความเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่เอื้อให้การดำเนินงานเมืองน่าอยู่บรรลุผลสำเร็จ นอกจากนั้น ประชาชนบางส่วนยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องลักษณะของเมืองน่าอยู่ว่าเป็นอย่างไร และปัญหาของเมืองปัญหาใดที่กลุ่มประชาชนสามารถแก้ไขได้ ประชาชนบางกลุ่มมีความเข้าใจว่า เมืองน่าอยู่คือเมืองที่มีอาคารบ้านเรือนที่สวยงาม หรือประชาชนมีรายได้ดี แต่เมืองน่าอยู่ควรเป็นเมืองที่สมาชิกอาศัยอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นลักษณะของเมืองน่าอยู่ตามแนวคิดขององค์การอนามัยโลกจึงต้องมีลักษณะเป็นองค์รวม ทั้งทางด้านกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ การบริหาร และสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนเป็นสำคัญ นอกจากนี้ประชาชนยังขาดความชัดเจนว่าปัญหาใดเป็นปัญหาที่กลุ่มประชาชนสามารถแก้ไขได้เอง ปัญหาใดเป็นปัญหาที่ทางภาครัฐต้องดำเนินการเองคนส่วนใหญ่คิดว่าการแก้ปัญหาการพัฒนาเป็นหน้าที่ของเทศบาล โดยรัฐมีหน้าที่เป็นผู้ให้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมทางความคิดของประชาชน การคิดเช่นนี้เป็นอุปสรรคสำคัญที่ขัดขวางการรวมกลุ่มกันของสมาชิกเพื่อพัฒนาชอยและชุมชน

ปัญหา และข้อเสนอแนะ

ปัญหา

1. ปัญหาจากองค์กรของรัฐ ได้แก่ ปัญหาการขาดความต่อเนื่องในการทำงานของอาสาสมัครชวிரาน่าอยู่ อันเนื่องมาจากการทำงานแบบสั่งการ อาสาสมัครมีข้อจำกัดหลายประการ อันได้แก่ การขาดทักษะในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม เงื่อนไขเวลาในการปฏิบัติงานในพื้นที่ซึ่งจำกัดอยู่เฉพาะเวลาราชการเท่านั้น การขาดการประสานงานกันในกลุ่มอาสาสมัครในแต่ละชอยเทศบาล ไม่มีงบประมาณเพียงพอในการดำเนินโครงการ

แต่ได้ใช้งบประมาณที่จัดไว้ในปีงบประมาณ 2545 ไปเพื่อการจัดทำเอกสาร การจัดประชุม สัมมนาต่าง ๆ รวมทั้งเป็นค่าตอบแทนกลุ่มอาสาสมัคร และปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่งคือ การประชาสัมพันธ์ยังไม่ทั่วถึง ไม่ต่อเนื่อง และขาดการให้ข้อมูลรายละเอียด ทำให้ประชาชนไม่ทราบวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และรายละเอียดในการดำเนินการ รวมทั้งไม่ทราบวันเวลาที่กำหนดในการทำกิจกรรมบางกิจกรรม

2. ปัญหาจากภาคประชาชน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดจากผู้นำชวยขาดความรู้และความเข้าใจในการทำงานเป็นทีม รวมทั้งขาดความเป็นผู้นำ ในบางชวยจึงไม่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนั้น ยังมีปัญหาซึ่งเกิดจากการที่ประชาชนไม่มีเวลา ขาดความตระหนักและความรับผิดชอบ รวมทั้งประชาชนไม่ให้ความสนใจโครงการเนื่องจากคิดว่าเป็นหน้าที่ของภาครัฐเพียงฝ่ายเดียว

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการสงขลาเมืองน่าอยู่ของเทศบาลนครสงขลา จังหวัดสงขลา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนมีทั้งจุดแข็งและจุดอ่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างกระบวนการที่เสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกขั้นตอน ทั้งในกลุ่มอาสาสมัครประจำชวย กลุ่มผู้นำและคณะกรรมการชวย รวมทั้งสมาชิกภายในชวยเนื่องจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการสร้างความรู้ความเข้าใจนั้น สามารถเสริมสร้างให้คนเห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ของการทำเมืองให้น่าอยู่ การเรียนรู้จึงส่งผลต่อการคิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และวิถีปฏิบัติของคนทำให้เกิดความสนใจและความเข้าใจเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการทำเมืองให้น่าอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องเกิดควบคู่กับการเรียนรู้ของประชาชนนั่นเอง เทศบาลจึงควรมีการศึกษากระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมด้วยวิธีการอื่น ๆ ที่สามารถสร้างเสริมการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชวย โดย

พิจารณาข้อดี ข้อเสีย และเงื่อนไขต่าง ๆ อันได้แก่วัตถุประสงค์ คุณสมบัติของผู้ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการซึ่งประกอบด้วยความรู้ ทักษะ ความสนใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง เงื่อนไขทางสังคมและวัฒนธรรม เงื่อนไขทางกายภาพ ทรัพยากรคืองบประมาณและเวลา รวมทั้งความเร่งด่วนและความรุนแรงของสถานการณ์และปัญหา พร้อมทั้งสรรหาเทคนิควิธีการสร้างการมีส่วนร่วมที่สามารถนำไปสู่แผนหรือโครงการในระดับชวยหรือชุมชนที่ประชาชนสามารถปฏิบัติได้เอง เช่นการประเมินสภาวะเมืองอย่างมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ชุมชน เทคนิค AIC การวิเคราะห์ความต้องการ เป็นต้น ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการจัดกระบวนการแบบใดก็ตาม ควรมุ่งเน้นไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่แท้จริงซึ่งได้แก่สมาชิกในชวย ซึ่งเป็นกลุ่มที่สำคัญที่สุดในการทำเมืองให้น่าอยู่

1.2 ปัญหาการขาดกระบวนการศึกษาชุมชนเทศบาลไม่ได้ศึกษาเพื่อค้นหาทุนของชุมชน ซึ่งจะเป็นศักยภาพที่เอื้อให้เกิดการมีส่วนร่วมกันเป็นภาคีในการพัฒนาเมืองให้เกิดความน่าอยู่ทุนของชุมชนได้แก่ ทุนคน ทุนระบบนิเวศ ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนสติปัญญาและทุนเงินตรา (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2544) ทั้งที่ความจริงแล้ว ในชุมชนบางชวยมีทั้งนักวิชาการ ข้าราชการบ้านานู ผู้เฒ่า พระ ครู หมอ และกลุ่มต่าง ๆ เนื่องจากวชิราเป็นพื้นที่ที่ไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นชุมชนมาก่อน จึงไม่มีกิจกรรมสาธารณะในภาคประชาสังคม แม้ว่าจะมีสถาบันและองค์กร หน่วยงานต่าง ๆ โดยรอบชุมชนก็ตาม เทศบาลควรปรับเปลี่ยนกระบวนการ เพื่อให้การดำเนินโครงการมีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จคือประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น โดยมีการศึกษาชุมชน รวมทั้งการประสานงานกับองค์กร หน่วยงาน และภาคเอกชนต่าง ๆ เพื่อขยายจุดเด่นหรือนำศักยภาพของกลุ่มคนเหล่านั้นมาร่วมกันในการทำเมืองให้น่าอยู่อย่างเป็นภาคี มีการประสานกับองค์กรอื่นที่มีความชำนาญในการสร้างกระบวนการหรือการลงพื้นที่ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน นักพัฒนา หรือ นักวิชาการ รวมทั้งสถาบันหรือองค์กรที่อยู่ในชุมชนเช่นโรงเรียน สถาบันการศึกษา เพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนเมืองน่าอยู่ในหน่วยย่อย ๆ เช่น องค์กรน่าอยู่ โรงเรียนน่าอยู่ เพื่อให้เกิดความเชื่อมโยงไปถึงเยาวชนให้ร่วมกันทำเมืองให้น่าอยู่ในทุกหน่วยของสังคม นอกจากนั้น ควรมีการประสาน

ไปยังหน่วยงานในพื้นที่ที่มีภารกิจในการสร้างความน่า
อยู่ของเมืองและชุมชน

1.3 ปัญหาเรื่องการขาดแคลนงบประมาณ
เนื่องจากการจัดสรรงบประมาณแบบเดิมของภาครัฐ ซึ่ง
เป็นแบบกำหนดความต้องการล่วงหน้าปีต่อปี โดยไม่
คำนึงถึงสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจึงมีลักษณะตายตัว
การจัดงบประมาณควรเป็นลักษณะกองทุน ซึ่งจะช่วยให้
การดำเนินงานมีลักษณะยืดหยุ่น สามารถทำให้ประชาชน
มีส่วนร่วม และมีความโปร่งใสในการบริหารจัดการ อีกทั้ง
ยังสามารถใช้เงินได้ตามความต้องการที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรวิจัยเกี่ยวกับการวิจัยประเมินผล
โครงการเมืองน่าอยู่ โดยประเมินผลในขณะที่โครงการ
กำลังดำเนินงานอยู่ เพื่อติดตามผลการปฏิบัติงานว่าเป็น
ไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ ซึ่งสามารถนำมาใช้ประโยชน์
เพื่อการปรับปรุงแก้ไขโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
หรือวิจัยประเมินผลโครงการเมื่อโครงการสิ้นสุดเป็นการ
ประเมินผลสรุปรวม เพื่อให้ทราบระดับความสำเร็จของ
โครงการตลอดจนผลกระทบในแง่บวกต่าง ๆ อันจะนำไปใช้
ประโยชน์สำหรับโครงการเมืองน่าอยู่ที่จะดำเนินการต่อ
ไปในอนาคต

2.2 ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการทำเมืองน่าอยู่
โดยใช้กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมในรูปแบบหรือ
วิธีการอื่น ๆ รวมทั้งมีการศึกษาชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ทุนของชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ทุนคน ทุนระบบนิเวศ
ทุนระบบสังคมและวัฒนธรรม ทุนสติปัญญาและทุนเงิน
ตรา ตลอดจนความหลากหลายของผู้คนที่เข้าร่วม ทั้ง
ด้านอาชีพ รายได้ เพศ วัย ซึ่งความหลากหลายดังกล่าว
เป็นศักยภาพของกลุ่มและสามารถนำมาใช้สร้างการมีส่วน
ร่วมในชุมชนได้ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุมีบทบาทในการ
เชื่อมโยงสภาพอดีตและสภาพปัจจุบันของชุมชนกลุ่มผู้นำ
มีบทบาทในการขับเคลื่อนการพัฒนา กลุ่มข้าราชการมี
ความสามารถและทักษะด้านการจัดการ และกลุ่มเยาวชน
ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญที่ควรได้เรียนรู้กระบวนการ
ทำงานเพื่อให้เกิดการสานต่อโครงการในอนาคต

2.3 ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่หรือชุมชนที่เป็น
กลุ่มคนในชุมชนที่มีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในกลุ่มผู้มีรายได้น้อยที่มีปัญหาคล้ายคลึงกัน เพื่อแก้
ปัญหาคนจนซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ การพัฒนา

จากคนระดับล่าง (Grassroots approach) ในรูปของ
การรวมกลุ่มของคนที่มีความรู้และปัญหาที่คล้ายคลึงกัน
โดยใช้กิจกรรมเป็นตัวสร้างให้คนเกิดการเรียนรู้และการ
มีส่วนร่วม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมใน
ทุกขั้นตอน โดยตระหนักถึงความแตกต่างหลากหลาย
ของผู้คนและทรัพยากรในชุมชน มีการบูรณาการความ
หลากหลายเหล่านั้นให้เกิดเป็นพลังของชุมชนและท้องถิ่น
เพื่อจัดการผลประโยชน์รวมทั้งแก้ปัญหาสาธารณะใน
ประเด็นต่าง ๆ ตลอดจนเสริมสร้างการพึ่งตนเองของชุมชน
ในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การดำเนินโครงการเมืองน่าอยู่ใน
บริบทอันหลากหลายของสังคมไทยนั้นย่อมมีความแตก
ต่างกันขึ้นอยู่กับบริบทของสังคม เศรษฐกิจ การเมือง
และวิถีชีวิตของคนในเมืองหรือชุมชนนั้น ๆ และเมืองแต่ละ
เมืองต่างมีพลวัตของตนเอง ดังนั้น กระบวนการพัฒนา
เมืองให้น่าอยู่จึงต้องปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสถานการณ์
ที่เปลี่ยนแปลงของเมือง จึงจะทำให้การดำเนินงานเมือง
น่าอยู่และชุมชนน่าอยู่ประสบผลสำเร็จและดำเนินการ
ได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ การทำเมืองน่าอยู่อย่างยั่งยืนนั้น
มิได้เป็นความยั่งยืนของความเป็นเมืองน่าอยู่ หากแต่
"กระบวนการทำเมืองให้น่าอยู่" ต่างหากที่ต้องมีความ
ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง "การพัฒนาคน" ดังที่พระธรรม
ปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2539, 255) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง
การพัฒนาที่ยั่งยืนว่าคือ "การพัฒนาคน และคนได้รับ
การพัฒนา ในฐานะที่คนนั้นเป็นปัจจัยตัวกระทำ ก็นำ
เอาการพัฒนาคนและคนที่มีการพัฒนามาเป็นแกน
กลางของระบบการพัฒนา ให้เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน" จึง
จะถือได้ว่าเกิดการพัฒนาเมืองน่าอยู่ซึ่งเป็นการพัฒนา
อย่างยั่งยืน (Sustainable development) อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

- จักรพงษ์ ทองเพชร. (2539). การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในโครงการของสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดสตูล.
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- _____. (2539). คู่มือการจัดการสิ่งแวดล้อมเมือง. กอง
วิชาการและแผนงาน เทศบาลนครสงขลา.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2540). 100 ปีการปกครองท้องถิ่นไทย
พ.ศ.2440-2540. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

- ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. (2538). **สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- _____. (2545). **แผนพัฒนาเทศบาลนครสงขลา ประจำปี 2545**. กองวิชาการและแผนงาน เทศบาลนครสงขลา.
- พนัส ทศนียานนท์, แก้วสรร อติโพธิ และสุรินทร์ สถัญญ์พงศ์. (2540). **มาตรการทางกฎหมายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมไทย**. บทความประกอบการประชุมสัมมนาโครงการวิจัย เรื่องมาตรการทางกฎหมายในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมในประเทศไทย จัดโดยมูลนิธิศูนย์กฎหมายสิ่งแวดล้อมประเทศไทย.
- พนัส พงศ์สุนันท์. (2545). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนนำอยู่: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี. **วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม**, 1(ม.ค.-มี.ค.), 27-39.
- พรณิดา เหล่าพวงศักดิ์. ( ). ปัญหาและทางเลือกของการพัฒนาชนบทไทย. **วารสารร่วมไทรทอง**, 12(มิ.ย.-ก.ค.), 9-12.
- พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตโต) (2539). **การพัฒนาที่ยั่งยืน**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ยศ สันติสมบัติ และอัมมาร สยามวาลา. (2541). **นิเวศน์วิกฤต ความรู้กับวิภาวะ**. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- ยุทธฉัย ศรีดาหาล้า. (2542). **รายงานการวิจัยเชิงปฏิบัติการโครงการสนับสนุนการมีส่วนร่วมในระดับตำบล**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สุชาติ บรรจงการ. (2544). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์แหล่งทะเล กรณีศึกษา ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุดธิดา สุวรรณะ. (2545). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกมูลฝอยในชุมชนรัตนวิบูลย์และชุมชนไทยโฮเต็ล ในเขตเทศบาลนครหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา**. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สุภาวค์ จันทวานิช. (2540). **การวิจัยทางสังคม**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม. (2544). **รายงานสถานการณ์คุณภาพสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ: วิชาการพิมพ์.
- อคิน รพีพัฒน์. (2542). **ชุมชนแออัด องค์ความรู้กับความเป็นจริง**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาชุมชนเมือง.
- _____. (2541). **รายงานการศึกษาและประเมินผลโครงการสภาพแวดล้อมของชุมชนเมือง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง การเคหะแห่งชาติ.
- อนุชาติ พวงสำลี และกฤตยา อาชวนิจกุล. (2542). **ขบวนการประชาสังคมไทยความเคลื่อนไหวภาคพลเมือง**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อภิชัย พันธเสน. (2539). **แนวคิด ทฤษฎีและภาพรวมของการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). **วิถีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตรและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานสนับสนุนการวิจัยแห่งชาติ.
- อรพินท์ สุทธิพันธ์. (2533). **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรในกิจกรรมเพื่อเพิ่มพูนรายได้**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหารสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยมหิดล